

KINH NGHIỆM HOẠT ĐỘNG THÔNG TIN ĐỊA CHÍ THƯ VIỆN TẠI NƯỚC NGA

PGS TSKH Bùi Loan Thùy

Trường Đại học Tôn Đức Thắng

CN Trần Thanh Tùng

Trường Đại học KHXH&NV Tp. Hồ Chí Minh

Đặt vấn đề

Địa chí có thể hiểu là những tri thức thu nhận được trong quá trình nghiên cứu về địa lý, thiên nhiên, môi trường, lịch sử, phong tục, con người (nhân vật), sản vật, kinh tế, văn hoá... của một vùng đất thuộc một quốc gia, một tỉnh/thành, hay huyện/quận, làng xã/phường,... Những kiến thức đó được ghi nhận trên những vật mang tin khác nhau, gọi chung là tài liệu địa chí. Các nhà địa chí học với kết quả nghiên cứu của mình sẽ tạo ra các tài liệu địa chí cấp 1. Các thư viện khi tiến hành thu thập, xử lý, tổ chức và phổ biến tài liệu địa chí cấp 1 có thể tạo ra tài liệu địa chí cấp 2.

Hoạt động thông tin địa chí của các thư viện là hoạt động thu thập, xử lý, bảo quản lâu dài và phổ biến những thông tin, dữ liệu, kiến thức về một địa phương nào đó. Đây là hoạt động rất mạnh của các thư viện công cộng ở nước ngoài nói chung và nước Nga nói riêng. Lĩnh vực địa chí này hiện đang phát triển một cách sôi động tại Nga¹.

Hoạt động thông tin địa chí thư viện tại nước Nga

Nga là nước có truyền thống lâu đời về địa chí và hoạt động thông tin địa chí suốt từ giữa thế kỷ XVIII cho đến ngày nay. Ở Nga, từ lâu đã hình thành một hệ thống hướng dẫn nghiệp vụ địa chí cho các thư viện. Thư viện Quốc gia Nga là trung tâm về phương pháp luận Liên bang trong địa chí thư viện và thư mục địa chí. Các hướng hoạt động chính của Thư viện Quốc gia Nga là hoạt động nghiên cứu khoa học về địa chí thư viện; đánh giá, thẩm định các bản thư mục địa chí và các tài liệu hướng dẫn nghiệp vụ về thư mục địa chí; biên soạn các bản thư mục địa chí hồi

cổ. Sản phẩm thư mục địa chí của Thư viện Quốc gia Nga rất nhiều. Ví dụ: thư mục chú giải "Thư viện và địa chí" "Ấn phẩm thư mục địa chí của Liên bang Nga trong năm..."; Các xuất bản phẩm điện tử: Bảng tra "Các nhà địa chí Nga", "Những cuốn sách đáng nhớ của các tỉnh và vùng lãnh thổ thuộc Đế chế Nga", "Sách hướng dẫn về nguồn tin địa chí trên các trang web thư viện trên Internet",...

Các thư viện khoa học tổng hợp (KHTH) tỉnh của Nga đều là trung tâm hướng dẫn nghiệp vụ địa chí trên địa bàn. Trong các thư viện này đều có bộ phận địa chí, có nhiệm vụ tạo lập tài liệu địa chí, biên soạn thư mục địa chí, tạo lập bộ máy tra cứu địa chí, tổ chức các mục lục liên hợp thư viện khu vực. Vào đầu những năm 1990, Tiểu ban địa chí trong Hội Thư viện Nga được thành lập. Việc Tiểu ban đã tổ chức nhiều hội thảo khoa học và thực tiễn cấp quốc gia và khu vực về địa chí trong những năm gần đây là minh chứng cho thực tế hoạt động địa chí là một trong những xu hướng chính trong hoạt động của thư viện tỉnh. Nhiều nghiên cứu về thư mục địa chí đã được công bố². Các thư viện tỉnh của Nga từ nhiều năm nay đã tạo ra các CSDL thư mục, CSDL toàn văn tài liệu địa chí, các trang web, trên đó công bố các ấn phẩm địa chí, các CSDL toàn văn tài liệu địa chí do thư viện biên soạn.

Những thay đổi cơ bản về kinh tế - xã hội, thay đổi mô hình xã hội diễn ra trong xã hội Nga từ cuối thế kỷ XX, đầu thế kỷ XXI đã đặt ra trước các thư viện sự cần thiết phải tìm cách tiếp cận mới nhằm đáp ứng các nhu cầu ngày càng cao của xã hội về thông tin địa chí. Hiện nay, hoạt động thông tin địa chí của thư viện tỉnh của nước Nga có các nhiệm vụ chính sau:

1 Библиотека и краеведение. Работа библиотек с краеведческими документами. refer.in.ua/major/265/95122

2 Библиотечное краеведение. Truy cập ngày 13/3/2017 tại <http://www.pandia.ru/text/78/331/61687-2.php>

- Khơi dậy lòng yêu nước, tình yêu quê hương; Ghi nhận những sự kiện lịch sử đang diễn ra trong vùng, làm sống lại những trang sử vẻ vang của dân tộc; Làm sáng tỏ và phục hồi những sự kiện, những tên tuổi đã bị đánh giá sai trong quá khứ,...

- Hình thành ý thức văn hóa - lịch sử ở mỗi công dân bằng cách phát triển công tác địa chí; Làm tăng sự chú ý trong xã hội Nga đương đại về các vấn đề khu vực, tạo sự quan tâm ngày càng tăng của bạn đọc - người dùng tin về lịch sử của quê hương mình, các vấn đề về tài nguyên thiên nhiên, môi trường, văn hóa, ...

- Tạo nên một cơ chế hiệu quả phổ biến kiến thức và thông tin địa chí.

Các thư viện KHTH tỉnh đã tiến hành nhiều đổi mới trong tổ chức và hoạt động địa chí. Ở một số thư viện tỉnh, bắt đầu từ năm 1991, trên cơ sở bộ phận thư mục địa chí đã thành lập bộ phận chức năng - Phòng địa chí tổng hợp hay Phòng tài liệu và thư mục địa chí - một trung tâm thống nhất và phối hợp hoạt động địa chí trong tỉnh. Tham gia vào hoạt động địa chí không chỉ có các thư viện tỉnh, thư viện huyện mà có cả thư viện xã ở nông thôn, thư viện thiếu nhi, thư viện trường học. Các nhiệm vụ chính của phòng địa chí tổng hợp là thông tin và cung cấp dịch vụ tra cứu - thư mục, nghiên cứu về công tác địa chí, hướng dẫn nghiệp vụ và giáo dục, đào tạo về công tác địa chí. Trong thư viện cấp huyện cũng diễn ra những thay đổi tương tự: hoặc thành lập bộ phận địa chí hoặc bổ nhiệm chính thức người chịu trách nhiệm về công việc này, để các bộ phận này trở thành trung tâm nghiên cứu và phương pháp luận, và các chuyên gia - điều phối viên hoạt động địa chí của hệ thư viện tập trung hóa cấp huyện.

Khi thực hiện các chức năng của thông tin địa chí, các thư viện KHTH tỉnh đã sử dụng khá thường xuyên hình thức: hội thảo khoa học về các chủ đề khác nhau: văn học, lịch sử, văn hóa, v.v... Các hội nghị khoa học và thực tiễn đã có những đóng góp đáng kể cho việc nghiên cứu lịch sử và cuộc sống đương đại, làm phong phú hơn tiềm năng văn hóa và khoa học của tỉnh. Trên cơ sở các nghiên

cứu, nhân viên thư viện chuẩn bị và trình bày các báo cáo khoa học, các thông điệp tại các hội nghị này.

Một trong những kinh nghiệm quan trọng của các thư viện của Nga là từ thư viện tỉnh đến thư viện cơ sở khi bảo tồn ký ức về lịch sử của các thế hệ đều coi đây là cơ sở để tạo ra một biên niên sử của địa phương, dựa trên các tài liệu lưu trữ, hồi ký của những người cao tuổi, nghiên cứu tài liệu địa chí. Thông tin về lịch sử và cuộc sống đương đại của địa phương được ghi nhận trên các trang của "Biên niên sử các khu dân cư". Nhiều thư viện huyện đã bắt đầu tiến hành một phiên bản điện tử của biên niên sử của làng, bổ sung tài liệu lưu trữ, hình ảnh về lãnh thổ của mình. Ở một số địa phương, chính quyền đã hỗ trợ chính thức cho hoạt động này. Chẳng hạn, ở tỉnh Bengorod, vào tháng 12 năm 1995, người đứng đầu chính quyền tỉnh đã ký ban hành Quyết định số 699 Về việc tổ chức các hoạt động biên niên sử của các khu dân cư trong tỉnh." Theo đó, chính quyền địa phương đã giao cho thư viện nhiệm vụ tổ chức thực hiện chức năng thông tin, chức năng giáo dục, chức năng là kho lưu trữ "bộ nhớ của con người", tiến hành "Biên niên sử của các khu dân cư". Có nghĩa là thư viện phải thu thập, bảo tồn và phổ biến thông tin về các di tích lịch sử và văn hóa của Belgorod: tài liệu, dữ liệu dân tộc học, dữ liệu truyền miệng (dân gian), ngôn ngữ, địa điểm, cơ sở dữ liệu tên, những câu chuyện của những người cao tuổi, truyền thuyết phổ biến trong nhân dân. Trong từng điểm dân cư thành lập các Hội đồng xã hội về biên niên sử. Họ bao gồm đại diện của chính quyền, nhân viên thư viện, giáo viên, các nhà sử học địa phương, nhân viên bảo tàng, các cựu chiến binh và các nhà báo. Phòng tài liệu địa chí của thư viện KHTH tỉnh đã tổ chức biên soạn và công bố mẫu "Sách biên niên sử", trong đó bao gồm hai phần: phần đầu tiên của cuốn sách chứa thông tin lịch sử về làng, trong phần thứ hai của cuốn sách ghi lại các sự kiện của cuộc sống đương đại. Nhờ thế mà đến nay tỉnh Bengorod đã tạo lập được một Vốn Tài liệu địa chí đồ sộ, độc đáo mà mỗi trang trong số đó - một câu chuyện chi tiết về các hoạt

động hàng ngày của các cư dân, của từng địa phương (làng, xã...), về những lo lắng hàng ngày, những thành tựu, những niềm vui trong cuộc sống của cộng đồng địa phương. Phục hồi những trang sử mà trước kia chưa từng được biết về các khu dân cư, từng gia đình và từng người³.

Các thư viện thiếu nhi cũng có nhiều hoạt động thông tin địa chí phong phú, hiệu quả. Trong các thư viện tổ chức các câu lạc bộ địa chí mà những người điều hành là những người yêu nước, yêu quê hương thực sự. Các câu lạc bộ thường tổ chức các hoạt động tuyên truyền, thảo luận, giới thiệu tài liệu địa chí về lịch sử của địa phương, truyền thống gia đình, công đức của tổ tiên, phong tục. Đồng thời, các thành viên của câu lạc bộ đã, đang và tiếp tục thực hiện nhiều cuộc tìm kiếm hình ảnh, sự kiện của cuộc sống hiện đại và quá khứ của địa phương⁴... Nhiều thư viện thiếu nhi còn xây dựng ngân hàng dữ liệu về địa chí, trong đó có nhiều cặp, album chứa các bài báo, hình ảnh, tranh, sau đó được sử dụng trong các sự kiện và triển lãm địa chí⁵.

Các thư viện xã (nông thôn) của Nga trong những năm qua đã tham gia tích cực vào hoạt động thông tin địa chí. Một trong những thư viện xã điển hình về hoạt động thông tin địa chí tốt là Thư viện nông thôn số 5 xã (làng) Semlëva huyện Vyazema của tỉnh Smolensk. Làng này có 11 khu dân cư với 1.003 người, hầu như tất cả là người Nga. Ngoài việc xây dựng vốn tài liệu địa chí đầy đủ và có chất lượng cao, thư viện tiến hành những hoạt động đa dạng của công tác địa chí, như tổ chức một không gian riêng để tuyên truyền về tài liệu địa chí, thành lập trong thư viện một bảo tàng sách "Đất nước của chúng tôi - làng Semlëvo", bao gồm hơn 300 cuốn sách về lịch sử của làng Semlëvo và thành phố Vyazma. Thư viện cũng tổ chức các hoạt động quản chúng nhằm phổ biến sâu rộng các tài liệu địa chí. Đặc biệt phổ

biến và luôn luôn được hưởng ứng là những lễ vinh danh những người cao tuổi của làng. Vào ngày của làng, thư viện tổ chức ngày thông tin "Trong làng tôi là số phận của tôi" này đã được tổ chức trong một buổi lễ long trọng tôn vinh những người dân làng - cựu chiến binh chiến tranh và lao động, những cư dân lớn tuổi nhất của làng, trẻ sơ sinh, các đôi mới cưới, học sinh lớp một.

Chủ đề của giáo dục lòng yêu nước luôn luôn là trung tâm cho công tác địa chí của thư viện thông qua một hướng hoạt động nữa của công tác địa chí của thư viện là làm việc trong khuôn khổ của Chương trình mục tiêu về lịch sử địa phương "Làng tôi trong lịch sử nước Nga". Mục đích của Chương trình là tạo ra các nguồn thông tin, thúc đẩy các kiến thức lịch sử địa phương. Thư viện tiến hành những nghiên cứu về lịch sử của vùng thông qua tìm kiếm các vấn đề có ý nghĩa khoa học chuyên sâu; biên soạn biên niên sử về làng và Sách Ký ức; xuất bản các ấn phẩm quảng cáo hoặc công bố các tài liệu lịch sử địa phương trong các báo chí địa phương.

Nội dung chính của hoạt động thông tin địa chí thư viện cần đẩy mạnh

- Phát triển vốn tài liệu địa chí, nguồn tin địa chí thông qua việc mua, lưu trữ, trao đổi, nhận biếu tặng các tài liệu giấy, điện tử; mua quyền truy cập tới các nguồn tin địa chí số trong nước và nước ngoài; số hóa tài liệu địa chí hiện có trong thư viện v.v...

- Tiến hành xử lý tài liệu địa chí theo các chuẩn thống nhất, hoàn thiện bộ máy tra cứu - tìm tin điện tử; xây dựng các CSDL thư mục địa chí.

- Tạo những điều kiện tốt nhất để bảo quản lâu dài vốn tài liệu địa chí. Tổ chức kho địa chí riêng để thuận lợi cho việc bảo quản.

- Tăng cường tổ chức phục vụ thông tin địa chí cho người dùng thông qua các sản phẩm và dịch vụ thông tin - thư viện truyền thống và hiện đại.

3 Г.Н. Захарова. Трансформация краеведческой деятельности библиотек Белгородчины в условиях социально-экономических реформ. www.bgunb.ru/bgunb/biblonline/resource/SBI/.../zacharova.doc

4 Краеведческая работа библиотек. <http://www.biblioteka-volgograd.ru/profionalam/patriot/kraevedcheskaja-rabota-bibliotek.html>

5 Коба Е. А. Краеведческая деятельность библиотек: традиции и современные тенденции. www.choddb.ru/.../Школа%20краеведа/Коба%20Е.%20А.%20Краевед

- Tăng cường hoạt động thông tin địa chỉ xuống đến cấp cơ sở.

Với sự phát triển và ứng dụng công nghệ thông tin trong hoạt động thông tin địa chỉ, vấn đề tài liệu độc bản đã được giải quyết. Vì vậy, thư viện cần tổ chức nhiều phương thức phục vụ các đối tượng người dùng tin khác nhau, giúp họ khai thác có hiệu quả vốn tài liệu địa chỉ của thư viện. Đối với các tài liệu đặc biệt quý hiếm, thư viện có thể phục vụ người dùng tin bằng các hình thức: bản sao điện tử, giới thiệu qua hình ảnh, video clip hoặc tiếp xúc qua tủ kính,... để truyền tải thông tin địa chỉ đến nhiều người ở địa phương, ngoài địa phương và cả ở nước ngoài,...

Để đáp ứng được các nhu cầu thông tin địa chỉ của nhiều đối tượng dùng tin khác nhau, thư viện cần tạo ra những sản phẩm và dịch vụ thông tin địa chỉ đa dạng, để tiếp cận đồng thời phải sử dụng các phương thức và hình thức khác nhau để phổ biến kiến thức về địa phương cho mọi cư dân của địa phương đến tận cấp cơ sở cũng như ra ngoài địa phương. Do phần lớn các hình thức tuyên truyền tài liệu địa chỉ hiện tại chưa đa dạng, chủ yếu hướng vào hoạt động giáo dục truyền thống mà chưa hướng tới mục tiêu phục vụ cho việc phát triển kinh tế - xã hội nên các thư viện cần vượt qua khuôn khổ tuyên truyền giáo dục truyền thống, hướng bạn đọc – người dùng tin vào những vấn đề cấp bách về phát triển kinh tế, khoa học, kỹ thuật, về các ngành nghề, về làng nghề truyền thống, về thích ứng với biến đổi khí hậu, về giải quyết các vấn đề xã hội như công ăn việc làm, an sinh xã hội,...

Hoạt động thông tin địa chỉ cần bảo đảm tính đầy đủ, tính chính xác đặc biệt là về lịch sử địa phương, về các nhân vật địa phương, các số liệu về kinh tế, xã hội,... của địa phương. Khi sưu tầm những tài liệu trong nhân dân, thư viện cần tiến hành xác minh, kiểm chứng một cách chặt chẽ về nguồn gốc để đảm bảo độ chính xác nhất định. Đối với tài liệu là các bản chép tay, phải tìm hiểu, nghiên cứu nhằm giảm tối đa tình trạng “tam sao thất bản” của tài liệu địa chỉ.

Kết luận

Muốn tuyên truyền, khai thác triệt để vốn tài liệu địa chỉ với tư cách là nguồn lực thông tin quan trọng về địa phương và của địa phương cần phải đặc biệt chú ý đến đẩy mạnh hoạt động thông tin địa chỉ của các thư viện tỉnh. Các bài học kinh nghiệm của nước ngoài cho chúng ta thấy thư viện tỉnh phải hướng dẫn thư viện huyện hoặc trực tiếp triển khai công tác địa chỉ xuống tận cấp xã, đến từng làng, bản, thôn, xóm để từng người dân ý thức được sự cần thiết của họ trong việc góp sức vào hoạt động thông tin địa chỉ. Nếu hoạt động thông tin địa chỉ phát triển mạnh đến tận cấp cơ sở, chắc chắn rằng hệ thống thư viện công cộng của địa phương sẽ nâng cao được vị thế và hình ảnh của mình, nỗ lực đóng góp tích cực và hiệu quả hơn nữa vào sự phát triển toàn diện của các địa phương.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Библиотека и краеведение. Работа библиотек с краеведческими документами. <http://www.refer.in.ua/major/265/95122>
2. Библиотечное краеведение. <http://www.pandia.ru/text/78/331/61687-2.php>
3. Г.Н. Захарова. Трансформация краеведческой деятельности библиотек Белгородчины в условиях социально-экономических реформ. www.bgunb.ru/bgunb/biblonline/resource/SBI/.../zacharova.doc
4. Краеведческая работа библиотек. Truy cập tại <http://www.biblioteka-volgograd.ru/professionalam/patriot/kraevedcheskajarabota-bibliotek.html>
5. Коба Е. А. Краеведческая деятельность библиотек: традиции и современные тенденции. www.chodb.ru/.../Школа%20краеведа/Коба%20Е.%20А.%20Краевед
6. Краеведческая работа на примере работы Семлёвской сельской библиотеки. // vyazma.library67.ru/.../kraevedcheskayarabota-na-primere-raboty-se
Родной свой край люби и знай: Методические рекомендации по краеведческой работе в детской библиотеке/ Кабардино-Балкарская республиканская детская библиотека им. Б.Пачева